

ÚJ KÖNYV A MAGYAR ALKOTMÁNYRÓL

Az idei könyvnapra Magyarország alkotmánya címen új magyar alkotmányjogi könyv jelent meg *Csekey Istvántól*, a kolozsvári egyetem magyar közjogi professzorától.* Amilyen bő termés volt a korábbi évtizedekben rendszeres közjogi munkákban, nevezetesen az egyetemi tanulás céljait szolgálókban, ép oly ritkán jegyezhetünk fel a mai időkben ilyeneket. Már ezért is foglalkoznunk kell a most megjelenttel.

Ennek tárgyalási rendszere eltér a magyar közjogi könyvekben eddig túlnyomólag követett rendszertől. Bevezetőleg a magyar alkotmány fogalmáról és a Szent Korona tanáról mint a magyar alkotmány alapeszméjéről szól. Azután egy történelmi részben a magyar alkotmányfejlődés egyes korait, majd annak területi alapjait mutatja be, itt tárgyalván Magyarország viszonyát Ausztriához is. A rendszeres részben a magyar alkotmányjog kútfőivel, a magyar állam szerveivel, az államhatalom személyi és térbeli kiterjedésével (nép, terület) foglalkozik. Hangsúlyozza szerző, hogy a magyar alkotmányjognak sajátos jellegénél és alkotmányunknak történelmi alkotmány jellegénél fogva nem elég az alkotmányjogi intézményeknek csak jogi természetét kifejteni, hanem a jogászai módszer mellett szükséges az alkotmány főbb elveinek kialakulását megmutató történelmi módszernek, valamint az összehasonlító módszernek alkalmazása is.

A szerző több kérdésben más álláspontot foglal el, mint aminőt a közjogi írók legtöbbször elfoglal. Így nem helyezkedik ugyan arra az álláspontra, amely érthetetlennek találja, ha az alkotmányjogot tárgyaló mű a jogforrások tanával (jogszabálytan) foglalkozik, mert hiszen munkája éppen a jogforrások tanát fogja részletesen kifejteni, mégis azt mondja, hogy miután az egész alkotmányjog egyenlő a kútfők, vagyis az állami jogalkotás tanával, a kútfők tana elkerülhető lenne, ha a jogforrásokat az illető jogalkotó szerveknél tárgyalnók. Ennek azonban az az akadályja, hogy némelyik jogforrást több szervnek együttes működése alkotja, továbbá a szokást a kútfők tanának mellőzése esetén hogyan lehetne bemutatni? Valójában azonban nemcsak a most mondott okból foglalkozik szerzőnk a kútfők tanával. Elismeri, hogy annak különösen nagy jelentősége van a magyar alkotmányjogban, lévén a magyar alkotmány történelmi alkotmány, sőt a kútfők tana a magyar alkotmányjognak szinte legfontosabb alapvető kérdése. Részünkről is bajosan tudjuk elképzelni a magyar alkotmányjognak olyan bemutatását, amely ne bocsátaná előre annak kifejtését, hogy az alkotmányjogi jogszabályokat minő tényezők alkotják és azok minő alakban jelennek meg.

Szerzővel együtt mi is szükségesnek tartjuk az alkotmányjog történelmi kialakulásának főbb vonásokban való bemutatását, és az összehasonlító módszert is hasznosnak ítéljük az alkotmányjog sajátos vonásainak felismerése és kellő értékelése szempontjából. Kérdés azonban, vajjon az alkotmányjogot bemutató munkában helyet foglalhat-e az egyes intézmények, rendszerek helyességének, célszerűségének fejtegetése (milyen legyen a választójog, arányos képviselői rendszer, egyedhivatali és testületi rendszer, központosítás, stb.). Nem lehet vitás, hogy a jog körébe csak a meglévő, a lett tartozik. Hogy mi legyen, a lenni kellő a politikai tudomány kutatásainak képezi tárgyát. Ennek dacára a tanulás célját is szolgáló alkotmánytanban — és a megbeszélte munkát erre is igen alkalmasnak tartjuk — az ilyen rövidebb politikai megvilágítások egyenesen szükségesek,

* Csekey István: *Magyarország alkotmánya*. Budapest, 1943. 260 l.

mert ezeket az ismereteket a jogot tanuló rendszerint nem közjogi studiumával egyidejűleg, hanem csak később szerzi meg.

Azt is kérdezhetjük, az alkotmányjogot tárgyaló munkában helye van-e a parlamenti kormányrendszer s ami ennek részét képezi: a miniszterek politikai felelőssége tárgyalásának. Még a nem történelmi, vagyis írott (charta-) alkotmányok is a legritkább esetben foglalják magukban ezt a kormányrendszert és a politikai felelősséget. Konvencionális állami élet-szabály írhatja elő ezeket és nem jogszabály, jogi szabályozásra nem is alkalmasak. A 48-as törvények sem hozták be nálunk a parlamenti kormányrendszert, csak lehetővé teszik azt a minisztereknek a parlamenthez való viszonyát szabályozó egyes rendelkezések. A parlamenti kormány, felelős minisztérium jelszavak körül elég nagy volt a fogalomzavar. De hogy a reformokat kívánók előtt a parlamenti kormányrendszer lebegett, több forrásból megállapítható (Kossuthnak 1848. március 3-i beszéde, a március 19-i Nyilatkozat, Deáknak mint igazságügyminiszternek 1848. július 11-i kijelentései, sőt már a tőle szerkesztett 1847-i Ellenzéki nyilatkozat). Jogszabály, ismételjük, nálunk sem ismeri el a parlamenti kormányrendszert. Nem állítható ez akkor, ha a képviselőház házszabályait nemcsak a ház belügyeire vonatkozó rendszabályoknak, hanem — amint szerző vallja — jogszabályoknak tekintjük. A képviselőház házszabályai 132. szakaszának 4. bekezdése szerint ugyanis minden képviselő felvetheti a kormány valamelyik tagjának akár a Házban, akár a Házon kívül tett és a kormány munkatervét érintő nyilatkozata alapján a bizalmi kérdést és a nyilatkozat után három napon belül annak a következő ülés napirendjére tűzését javasolhatja. Bármiként minősítsük azonban a képviselőház házszabályait, a parlamenti kormányrendszer, a miniszterek politikai felelőssége olyan intézmények, amelyeknek tárgyalása nélkül a magyar állam főszerveinek egymáshoz való viszonyát bemutatni nem lehet. A szerző is ezen állásponton állva adja ezeknek tárgyalását.

Az államhatalom fő funkcióinak törvényhozó és végrehajtó hatalom szerinti megkülönböztetése, amelyet szerző követ, az 1791:XII. t. c.-en alapszik. A végrehajtó hatalomnak kormányzati, közigazgatási és bíraskodási ágait különbözteti meg. Nem ilyen világos a szerző álláspontja a főszervek tekintetében, nevezetesen, hogy a király és az országgyűlés mellett a magyar állam főszervének tekinti-e szabályalkotó jogánál, a királyi tényekhez az ellenjegyzés által való hozzájárulásánál, illetőleg ily módon a királyi hatalomban való részességénél fogva harmadik gyanánt a kormányt is.

Régi, több mint másfélszáz éves közjogi irodalmunkban a megkülönböztetés a fenntartott és fenn nem tartott felségjogok között. Ez a megkülönböztetés nem vesztette el jelentőségét, hiszen a negyven év előtti véderő vitánál is az volt a vita tárgya a kormány és az ellenzék között, hogy a királyt a hadsereg vezérlete, vezénylete és belsejére tekintetében megillető jogra, annak szabályozására van-e az országgyűlésnek befolyása. A szerző szerint fenntartott felségjogoknak ma csak azokat a felségjogokat lehetne nevezni, amelyeket a királynak személyesen kell gyakorolni, amelyeket helyettesítéssel nem végezteshet (törvénynyomtatás, miniszterek kinevezése, kegyelmezés, stb.). Nézetünk szerint a fenntartott felségjogoknak ilyen értelmezése a főhatalom két főszervének: a királynak és az országgyűlésnek viszonyát e jogoknál nem fejezi ki. Ezt teszi ezen jogoknak az az elfogadott meghatározása, amely szerint fenntartott felségjogoknak azokat a felségjogokat kell tekinteni, amelyekre vonatkozólag az általános szabályozás a királyt és az országgyűlést együtt és közösen illeti meg, vagyis amely jogok gyakorlásának módja ép olyan tárgya a törvényhozásnak, mint

az alkotmánynak bármilyen más kérdése, egyes esetekben azonban a király ezen jogokat az országgyűlés közreműködése nélkül gyakorolhatja. Ugyancsak a fenti alapon fenntartott felségjogoknak nevezi a kormányzati felségjogok között azokat, amelyek megmaradtak személyes intézkedése számára azokkal szemben, amelyek a királyi szervek hatáskörébe tartoznak.

Rendszertani állásfoglalás, hogy szerző indokolatlannak tartja a szabadságjogoknak az állampolgári jogok között való tárgyalását, mivel azok nem kapcsolódnak az állampolgársághoz, hanem néhány kivétellel az idegenekre is vonatkoznak és inkább a magántevékenység, mint az állami tevékenység körébe tartoznak. A szabadságjogok tehát szerinte csak annyiban szerepelhetnek az alkotmányjogban, amennyiben azok az állami cselekvésnek határait képezik. Erre azonban azt mondhatjuk, hogy ha a szabadságjogok — amelyek egyébiránt alanyi jogokká csak abban az esetben válnak, ha megsértésük esetén az egyes bírói jogvédelmet mozgásba hozhatja — az állami cselekvésnek korlátját képezik, mégsem lehet azokat úgy tekinteni, hogy azok csak az egyesek magántevékenységét szabályozzák, és az állami szervek cselekvését illetőleg ezt nem teszik. Ezért tárgyalandók az alkotmányjogban, mellőzésük nem indokolható és hiánynak tekintendő. Nézetünk szerint az alkotmányjog tanában mégis csak fontosabb hű képet adni arról a sajátos elgondolásról, amely szerint a nemzet a maga állami életét berendezi, ennek az állami életnek alapelveiről és a rendszertani szempont nem érvényesülhet a kép teljességének hátrányára.

A könyv írója úgy látja a magyar alkotmányt, aminő az a valóságban: mind keletkezésében, mind szellemében és jellegében egyaránt egészen magyar, amely a Szent Korona tanában azt a felfogást tárja elénk, hogy az állam a királytól és a nemzettagoktól külön léttel bír, jogi személyiség és a főhatalomnak közjogias felfogásával a patrimoniális felfogású államokat messze felülmuta. Kiemeli, hogy a nemzet közhatalmi szervezetének ez a felfogása még arra is képes volt, hogy századok előtt idegenből átvett jogintézményeinket magyar intézményekké tegye. Ebben az állambelfogásban a ma annyit hangoztatott közösségi gondolat — állapítja meg igen helyesen — nem új találmány, hanem ezeréves hagyomány. Nyomatékosan hangsúlyozza a magyar alkotmány ritka alkalmazkodó képességét, mondván, hogy nincs olyan cél manapság sem, amely rugalmas alkotmányunk keretein belül meg ne volna valósítható; e tekintetben utal arra, hogy felsőházi törvényünk az európai államok között elsőként adott helyet az érdekképviselőnek. Semmi szükségünk sincsen tehát a nemzet lelkével, egyéniségével nem egyező bármiféle külföldi rendszer átvételére, másolására.

Csekegy munkája értékes gyarapodása alkotmányjogi irodalmunknak. Benne alkotmányunknak újszerű meglátása tárul elénk több esetben. A főbb tanok kritikai történetét nélkülözzük ugyan, de a szerző a maga elé szabott keretben feladatát teljes sikerrel oldotta meg. Örömmel fogadnánk természetesen egy nagyobb lélekzetű munkát is, amelyben a tantörténet is helyet foglalhatna.

Balogh Artúr

A BESZTERCEI VÁNDORGYŰLÉS

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület az ezévi vándorgyűlést, mely az Egyesület tizennyolcadik vándorgyűlése volt, Besztercén rendezte meg szeptember 5—7. napján. E vándorgyűlésnek többek között az adott különleges jelentőséget, hogy az EME ez alkalommal találkozott első ízben közvetlenül Beszterce és Beszterce-Naszód vármegye magyarságával. A vándorgyűlés helyét meg-